

Предборський Валентин Антонович, професор кафедри економіко-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ, доктор економічних наук, професор

«КОРУПЦІЙНА ПАСТКА» ДЛЯ ВЛАДИ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ: ПРИЧИНИ ІСНУВАННЯ ТА ЗМІЦНЕННЯ

Соціально-економічному життю суспільства притаманне перманентне посилення загрози корупції як загрози національній безпеці, головного засобу руйнації механізму державного управління, загрози, що синкретично з державою існує як корупційна пастка, у яку потрапляє влада під час будь-яких спроб її реформування та революційного оновлення. Це зумовило необхідність нагального пошуку причин існування феномену «корупційної пастки» та нормативного забезпечення виходу з неї.

Вивчення країн «селянської цивілізації», утягнутих у сучасну капіталістичну систему як її периферія, надало можливість дійти важливих висновків. Зміст їх полягає в такому: капіталістична організація в цих країнах не могла витіснити організаційні форми, що ґрунтуються на обшинних засадах. І не тільки не могла витіснити і трансформувати економічну структуру на властивих їй засадах, а й мала потребу зміцнити альтернативні форми. Для проникнення та розвитку в певному секторі економіки країн капіталістичної периферії капіталістичних форм інші сектори цієї економіки повинні були «відступити» до засад організації, побудованих на обшинній пам'яті, перетерпіти свою «архаїзацію», стати традиційнішими за своєю структурою, ніж до цього.

Вплив стійкої інституційної матриці – пам'яті про попередні обшинні родинно-територіально-службові зв'язки вже в сучасних умовах призводить до існування, зокрема, явища клієнтизму. У Східній Європі клієнтизм, взаємодіючи з різними видами та рівнями корупції, стає усталеною формою організації суспільства. Клієнтистська корупція поширюється на всі сфери суспільного життя, хоча фаворитизм, можливо, відіграє в організації важливішу роль, аніж власне корупція. Повсюдна закритість кланових зв'язків протообшинних утворень посилює враження, що все чинне як на суспільному, так і на приватному рівнях (наприклад, в освіті – це переваги, які віддають під час набору абітурієнтів певним учням, порівняно з іншими) стає зрозумілим тільки в контексті клієнтистських стосунків [1]. Наявність клієнтистської структури як системи мережевих зв'язків, залежностей, обумовлених цивілізаційним трендом розвитку національної суспільної організації, зміцнює потенціал розвитку корупційних процесів.

Країнам селянської цивілізації, які утворюють у сучасних умовах «друге», або «мале», суспільство щодо панівної західної, притаманний процес незавершеної модернізації. Для неї є характерними брак чітких кордонів між сферами діяльності, персоніфікація відносин, недосконалість механізмів контролю за насильством і дуалізм норм [2, с. 15–30]. Тобто трансформація «малого» суспільства в сучасне є процесом незавершеним.

У модернізованому суспільстві взаємодія державної влади і підприємництва передбачає складну систему суспільних відносин між поліструктурами політичної та господарської влади з приводу спільного використання за допомогою різних важелів у своїх специфічних інтересах ресурсної бази економіки.

Попри наявність потенціалу неекономічного зростання, модель незавершеної модернізації селянського суспільства через неповну функціональну відокремленість різних підсистем має потужний потенціал тінізації. Це призводить до можливості існування вкрай небезпечного корупціогенного явища «гібридизації» (синкретизму) влади (форми інституційної компліментарності), зрощення її, з одного боку, з бізнесом, з іншого – з криміналітетом [3; 4].

Гібридизація для вітчизняної соціально-економічної структури є не тільки не випадковою, стохастичною подією, а одним із головних іманентних чинників її розвитку, що визначають цивілізаційні переваги суспільної організації та, водночас, обумовлюють існування асиметрично більшого, порівняно з панівною розвинутою структурою західного суспільства, тягара проблем, пов'язаних, зокрема, з тінізацією економічних відносин, наявністю системної корупції.

Синкретизм тіньового бізнесу та влади як макросуспільне утворення, що відповідає криміногенним «можливостям» інтенсивного типу тіньового зростання, як симбіоз тіньової влади та бізнесу потребують адекватної форми владної організації, яка виявляється в існуванні тіньової «автономної держави» [5].

Суспільна форма тіньової «автономної» держави є результатом діалектичного заперечення й утримання в собі (діалектичне зняття) попередніх форм історичного розвитку, вона має кланову неформальну структуру, сформовану на базі територіально-бізнесового та службово-бізнесового нагромадження клієнтських, корупційних зв'язків в адміністративно-бізнесових групах, що утворюють нетранспарентну, «автономну» (від офіційної держави, суспільства), паразитарну, паралельну офіційній, державу (державу – реципієнта паразитарних структур). Таким чином, дисфункційні проблеми організації влади, зокрема наявності в ній системної тінізації, корупції в Україні, обумовлені найтіснішим зв'язком із закономірностями інтенсивного типу тіньової

діяльності, розвитку метаморфоз неформальної організації, наявності джерел потенційної дисфункційності в їх генезі.

Існування автономної, тіньової держави за межами впливу, регулювання та контролю офіційної державної влади, замість цього зрощення її з провідними паразитарними сегментами влади, виведення з-під контролю суспільства, створення «автономної» тіньової держави – двійника офіційної, перетворює її на наймогутнішу частину сучасної тіньової діяльності, на основний активатор, репродуктор, каталізатор поширення паразитарної тінізації та корупціонування економічного життя через перекидання фіскального тягаря на плечі ординарної економіки. Ця тіньова, системно корупційна, паразитарна «автономна» держава не тільки знаходиться поза офіційним контролем і регулюванням, а й активно протистоїть офіційній державі, обмежує її можливості щодо реформування та розвитку, контролю з боку суспільства.

Особливо деформаційно небезпечними для українського суспільства є імперські впливи на національну еліту в умовах розвитку тіньового парасуспільства як мегакорупційного утворення, за допомогою яких здійснюють розбещення моделлю колабораціонізму власних верхів, зокрема й за допомогою спецслужб, активний тіньово-корупційний перерозподіл кращих ресурсів проімперських місцевих еліт на користь метрополії, що фактично знищує кадрові ресурси всієї периферії колишньої імперії.

Глибока системна криза, спричинена зовнішньою агресією, коли надзвичайно послаблено всі захисні механізми держави, створює сприятливі умови для піднесення деструктивної для суспільства діяльності проімперських владних структур, зокрема спецслужб. Саме із цими формами імперського тиску пов'язаний надпотужний процес гібридизації влади, розвитку корупції, масштабної тінізації, відтоку капіталу за кордон тощо.

Новітні політичні інститути виявилися демократичними лише за формою, їхній зміст, реальний механізм діяльності не відповідають критеріям сучасної демократії, за своєю суттю вони є постімперські, корупційно-провінційні. Унаслідок цього нині жоден із владних або значних вітчизняних суспільно-політичних інститутів не представляє адекватно інтересів широких верств суспільства.

Таким чином, сучасний системний рівень корупції в країні обумовлений наявністю такого корупціогенного суспільного утворення, як тіньове парасуспільство, що є найрозвиненішим за своїми деформаційними, тінізаційними можливостями, вітчизняною макросуспільною корупційною тіньовою формою, що мають високий ранг тіньової небезпеки – небезпеки надзвичайного звуження легітимної частини реалізації офіційної національної політики держави, подальшої корупційної руйнації, деградації інституційної системи держави, громадянського суспільства.

Передумовою ґрунтового реформістського оновлення суспільства є необхідність попереднього обмеження, поступового детінізаційного оздоровлення системи наявного тіньового парасуспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шайо А. Клієнтизм та зди́рство: корупція в перехідному періоді / А. Шайо // Політична корупція перехідної доби / [за ред. С. Коткіна, А. Шайо]. – Київ : К.І.С, 2004. – 440 с.
2. Олейник А. Н. Тюремна субкультура в Росії: от повседневной жизни до государственной власти / А. Н. Олейник. – М. : ИНФРА-М, 2001. – С. 15–30.
3. Кара-Мурза С. Г. Советская цивилизация (книга первая) / С. Г. Кара-Мурза. – М. : Алгоритм, 2001. – 528 с.
4. Огородник В. Тіньова економіка як кримінально-економічний феномен / В. Огородник // Політична думка. – 1996. – № 3–4. – С. 91–92.
5. Предборський В. А. «Автономна тіньова держава» як загроза національній безпеці / В. А. Предборський // Формування ринкових відносин в Україні. – 2016. – Вип. 1. – С. 3–7.